

ОНОМАСТИЧНІ СТУДІЇ

І. Р. Процик (Київ)

УДК 811.161.2'373.47

„ЦЕ НЕ БУЛИ ФУТБОЛЬНІ ЗМАГАННЯ, А БІЙ ЗА УКРАЇНУ”: НАЗВИ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ХХ СТОЛІТТІ

*Вони не раз ішли в спортовий бій,
І перейшли не раз вогонь і воду...
Тож пам'ятай завжди, народе мій,
Вони стояли за твою свободу!*

Ростислав Заремба

Серед корпусу української онімної лексики зі спортивної сфери в окрему групу можна об'єднати власні назви футбольних команд. Ці оніми є частовживаною лексикою для багатьох українців, адже, за статистикою, „кожен третій громадянин України у віці понад 18 років вважає себе футбольним уболівальником” [Футбольні фанати 2009]). Метою статті є представлення групи назв українських футбольних команд із національно-культурним складником у значенні. Такі назви мали перші футбольні команди, створені на початку ХХ ст. на українських етнічних землях, що перебували тоді в складі різних держав, невелику частку цього типу назв вдалося зберегти в радянський період, домінували вони й серед найменувань футбольних команд в українській діаспорі на різних континентах, а після здобуття незалежності вдалося повернути частину футбольних номінацій 20 – 30-х рр. та загалом розширити кількість найменувань із національно-культурним компонентом у значенні.

Велика кількість власних назв спортивних команд в Україні дала підстави навіть для створення спеціального ономастичного терміна – **командоніми**, що його запропонував для таких власних найменувань український ономаст М. Торчинський [Торчинський 2008: 271], а для називання футбольних команд лінгвісти М. Торчинський і Н. Григорук рекомендують використовувати термінолексему **футболокомандоніми** [Григорук 2014: 28]. Упродовж останніх років назви українських футбольних команд стали предметом опису в ономастичних студіях, зокрема побачили світ статті Н. Григорук [Григорук 2013: 8 – 12], [Григорук 2014: 28 – 40], розвідка М. Олейніка [Олейнік 2014: 198 – 207], а також публікації авторки цього дослідження [Процик 2016а: 83 – 89; Процик 2016б: 214 – 215; Процик 2016в: 326 – 340; Процик 2017: 501 – 505; Процик 2016г: 144 – 157; Процик 2016г: 122 – 129] про назви національних футбольних клубів у різні періоди понадстолітньої історії розвитку футболу в Україні. Назви українських футбольних команд, у номінації яких використано лексику з національно-культурним

компонентом у значенні, ще не були предметом спеціального лінгвістичного аналізу, у чому й полягає актуальність дослідження цього фрагмента українського ономастикону в запропонованій статті. Джерелами фактичного матеріалу стали праці українських істориків спорту загалом та футболу зокрема [Андрухів 1995; Вацеба 1997; Люпа 2015; Мандзюк 2017; Михалюк 2001; Чорнобай 2016] та спортивні публікації в українській вітчизняній та діаспорній періодиці. У розвідці використано описовий і зіставний методи дослідження та прийом кількісних підрахунків. Завдання статті: 1) відібрати з корпусу найменувань українських футбольних клубів ХХ ст. ті, що мали назви з національно-культурним компонентом у значенні; 2) проаналізувати, від яких лексем утворено номінації футбольних команд, та покласифікувати ці назви за критерієм мотивованості; 3) показати тяглість традицій у називанні українських футбольних команд завдяки домінуванню національно-культурного чинника у виборі номінацій.

Найменування українських футбольних команд у ХХ ст. мали зазвичай складну структуру. У ній поєднано компонент-аббревіатуру та власне онім. Перша частина назви – аббревіатура, що виникла внаслідок мовної економії, – була вказівкою на належність футбольної команди до відповідного спортивного товариства чи клубу, наприклад: *С.Т.* – *Спортове Товариство*, *С.К.* – *Спортовий Клуб*, *Ф.К.* – *Футбольний Клуб*, *У.С.К.* – *Український Спортовий Клуб*, *У.С.Т.* – *Українське Спортове Товариство*, *У.Р.С.К.* – *Український Робітничий Спортовий Клуб* (у першій половині ХХ ст.) чи *СК* – *спортивний клуб*, *МФК* – *міський футбольний клуб*, *ПФК* – *професійний футбольний клуб*, *ФК* – *футбольний клуб* (із 90-х рр. ХХ ст.). Другий компонент складних назв був мотивований онімом або апелятивом.

Серед назв українських футбольних команд із національно-культурним складником у значенні можна виокремити такі, що були мотивовані онімами:

- назвами національної держави

Футбольна команда в складі спортивного товариства *С.Т. Україна* (Львів) свою назву взяла від номінації держави *Україна*, тим самим підкреслюючи приналежність спортсменів до української нації, що в умовах бездержавності на початку ХХ ст. (спортивне товариство проіснувало у Львові з 1911 до 1939 р., пізніше було відновлене в діаспорі) було виявом патріотизму, відваги та сили духу. Як згадував відомий український футболіст 30 – 40-х рр., а згодом політичний емігрант Олександр (Леньо) Скоцень, «СТ „Україна” (Львів) – це символ українського спортивного і національного духу. ... Уже сама назва товариства була на той час політичним актом, бо, треба пригадати, що слово „Україна” чи прикметник „український” у тих невідрадних обставинах означали прямий заклик усьому, що в умовах окупацій і ворожих впливів виросло на українському ґрунті, заклик усьому, що зберігало нас у шевченківському ідеалі, що тільки „у власній хаті

може бути своя сила, правда і воля!»» [„СТ „Україна” 1991: 57 – 58]. Аналогічними чинниками мотивований і вибір назви закарпатської футбольної команди – *С.К. Русь* (Ужгород), яка використала в номінуванні давню назву України – *Русь*. Найменування національної держави – *Україна* – пізніше взяли для номінації своїх футбольних дружин такі клуби українців-емігрантів у діаспорі: *СТ Україна (Зальцбург)* – існувало в Австрії у 1945 – 48 рр., *СТ Україна (Ульм)* – функціювало в Німеччині впродовж 1946 – 47 рр., *СТ Україна (Торонто)* – існувало в Канаді з 1948 р., *СТ Україна (Монреаль)* – функціювало в Канаді з 1949 р. Хоча стосовно назви цих діаспорних команд, мабуть, варто говорити про подвійну мотивованість номінацій, адже найславнішим національним спортивним товариством до другої світової війни було галицьке *С.Т. Україна (Львів)*. В Альманасі на честь 80-річчя від часу заснування Спортивного товариства „Україна” про клуб та його назву сказано так: „Спортове Товариство „Україна” першим вжило цей милий для правдивого українця термін, чи властиво назву – „Україна”, бо в тяжкі часи Австро-Угорської монархії, а згодом панської Польщі на це могли зважитись лише люди, сильні духом, які були репрезентантами не лише спорту, але й української нації. ...Те товариство першим прийняло назву „Україна” й тим самим почало популяризувати українську справу. ...Тому Спортове Товариство „Україна” не було звичайним спортивним клубом, а репрезентувало щось далеко більше – кидало виклик окупантам. Змагуни „Україна” – молодь, яка своєю грою показувала силу українського спорту, що утверджував Україну. ...На тому шляху СТ „Україна” натрапляло на безконечні труднощі і перешкоди. Умови австро-мадярської займанщини з домінантними впливами польської шовіністичної та українофобської адміністрацій, а також польської спільноти, яка витискала нас, українців, зі Львова та інших українських міст, не змогли вбити спортового ідеалу серед ентузіастів з-під стягу СТ „Україна”. ...Це не були футбольні змагання, а бій за Україну” [Там само: 28; 62].

- назвами етнографічних регіонів України

Дві галицькі футбольні команди 20 – 30-х рр. мали назви *У.С.Т. Поділля* (Тернопіль) та *У.С.Т. Підгір'я* (Дрогобич), що відображено у власних назвах цих команд, які представляли, відповідно, *Поділля* та *Підгір'я*. У советський період назви етнографічних регіонів було відображено в найменуваннях таких команд: *Буковина (Чернівці)*, *Волинь (Луцьк)*, *Закарпаття (Ужгород)*, *Поділля (Хмельницький)*, *Полісся (Житомир)*, *Таврія (Сімферополь)*. Після 1991 р. кількість українських футбольних клубів, назви яких мотивовані назвами етнографічних регіонів України, які вони репрезентують, суттєво збільшилася: *Галичина (Дрогобич)*, *Поділля (Красилів)*, *Покуття (Коломия)*, *Прикарпаття (Івано-Франківськ)*, *Таврія (Новотроїцьк)*, *Таврія (Херсон)*.

- топонімами – номінаціями міст, містечок, сіл

Типовою моделлю для творення назв футбольних клубів у різних

періоди історії українського футболу було використання назв населених пунктів, з яких походили команди, наприклад у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. українські клуби мали такі найменування: *У.С.К. Доброміль* – від назви міста *Добромиля* [Янко 1998: 122] в Старосамбірському районі Львівської області; *С.К. Добряни* – від назви села *Добряни* [Вікіпедія] в Стрийському районі Львівської області; *У.Р.С.К. Коломия* – від назви районного центру Івано-Франківської області – міста *Коломия* [Янко 1998: 183]; *С.К. Залужжя* – від назви села *Залужжя* [Вікіпедія] в Рогатинському районі Івано-Франківської області; *С.К. Павелче* – від назви села *Павелче* [Вікіпедія] чи *Павелча* Тисменицького району Івано-Франківської області, сучасна назва – Павлівка; *У.С.К. Станиславів* – від назви міста *Станиславів* [Вікіпедія], сучасна назва Івано-Франківськ; *С.К. Топорівці* – від назви села *Топорівці* [Вікіпедія] Городенківського району Івано-Франківської області; *У.С.Т. Ходорів* – від назви міста *Ходорів* [Янко 1998 : 374] Жидачівського району Львівської області; *У.С.К. Ямниця* – від назви села *Ямниця* [Вікіпедія] поблизу Івано-Франківська. Футбольні команди, які створила українська діаспора в США й Австралії, використали в номінуванні назви найважливіших для національної історії міст – столиці Української Народної Республіки – *Києва* та столиці Західно-Української Народної Республіки – *Львова*: *УСК Київ (Перт)* – команда зі столиці штату Західна Австралія, функціює з 1951 р., та *УАСТ Львів (Клівленд)* – команда зі штату Огайо в США. Хоча можна припустити, що назви мотивовані також номінаціями тих українських мегаполісів, що з них походило багато вимушених емігрантів. Чимало клубів після здобуття незалежності в назвах також використали топоніми, наприклад: *МФК Житомир* – від назви обласного центру *Житомир*, *МФК Миколаїв* і *СК Миколаїв* – від назви обласного центру *Миколаїв* на півдні України, *СК Одеса* і *ФК Одеса* – від назви обласного центру міста *Одеса*, *МФК Олександрія*, *ПФК Олександрія* і *ФК Олександрія* – від назви міста *Олександрія* Кіровоградської області, *СК Херсон* і *ФК Херсон* – від назви обласного центру *Херсон*, *ПФК Севастополь* і *ФК Севастополь* – від назви міста *Севастополь*, *ФК Бершадь* – від назви містечка *Бершадь* у Вінницькій області [Вікіпедія], *ФК Бориспіль* – від назви міста *Бориспіль* у Київській області [Вікіпедія], *ФК Вінниця* – від назви міста *Вінниця*, *ФК Дніпро* – від назви міста *Дніпро*¹, *ФК Калуш* – від назви міста *Калуш* в Івано-Франківській області [Вікіпедія], *ФК Каховка* – від назви міста *Каховка* в Херсонській області [Вікіпедія], *ФК Ковель-Волинь* – від назви міста *Ковель* Волинської області, *ФК Коростень* – від назви міста *Коростень* Житомирської області, *ФК Красиїв* – від назви міста *Красиїв*

¹ Відповідно до Закону України про декомунізацію від 9 квітня 2016 року назву міста Дніпропетровськ змінено на Дніпро й, відповідно, футбольний клуб Дніпро Дніпропетровськ модифікував назву та, починаючи з сезону 2016 – 2017 рр., виступає як ФК Дніпро.

у Хмельницькій області [Вікіпедія], *ФК Львів* – від назви обласного центру *Львів*, *ФК Миргород* – від назви міста *Миргород* у Полтавській області [Вікіпедія], *ФК Петрівці* – від назви села *Петрівці* Миргородського району Полтавської області [Вікіпедія], *ФК Полтава* – від назви обласного центру *Полтава*, *ФК Суми* – від назви обласного центру *Суми*, *ФК Тернопіль* – від назви обласного центру *Тернопіль*, *ФК Тисмениця* – від назви міста *Тисмениця* в Івано-Франківській області [Вікіпедія], *ФК Харків* – від назви обласного центру *Харків*, *ФК Черкаси* – від назви обласного центру *Черкаси*. Один із клубів у назві використав лише топонім, без абrevіатурного складника – *Рава Рава-Руська*, узявши перший компонент складного найменування міста *Рава-Руська* у Львівській області.

- топонімами, які є важливими для національної свідомості українців і демонструють тяглість історичної пам'яті та спадкоємність культурних традицій

Окрім топонімів, які використано в назвах команд, що репрезентували ці населені пункти, популярною була тенденція використовувати назви знакових для українців топонімів. Така тенденція в назовництві була помітна серед галицьких команд 20 – 30-х рр., які використовували номінації з Великої України, та пізніше серед українських клубів із діаспори, зокрема: *У.С.К. Батури* (Перемишль) – від назви гетьманської столиці Івана Мазепи міста *Батурина*, що в Бахмацькому районі Чернігівської області [Янко 1998: 35]. Номінації галицьких футбольних клубів: *С.Т. Січ* зі села Добрян в Стрийському районі Львівської області та *С.К. Запорожець* із містечка Нижанкович Старосамбірського району Львівської області утворено від назви *Запорозької Січі* – суспільно-політичної та військово-адміністративної організації українського козацтва, що була розташована на півдні України, за порогами Дніпра [Янко 1998: 142]. Назву львівського футбольного клубу *У.С.К. Чорноморці* теж, очевидно, варто пов'язати з історичною згадкою про *Чорноморську Січ*. Ще однією лексемою, яка тематично пасує до описаних вище номінацій, є географічна назва *Хортиця* – найменування найбільшого з островів на Дніпрі, біля північного берега якого були велетенські річкові пороги, володіння Запорозької Січі [Янко 1998: 376]; її використано для називання футбольних клубів *У.С.Т. Хортиця* із міст Борщів на Тернопільщині, Жидачів на Львівщині та Любачів, що тепер адміністративно належить до Підкарпатського воєводства у Польщі. Від назви *Запорозької Січі* походять номінації таких футбольних клубів із діаспори: *УСВТ Чорноморська Січ (Нью-Арк)* – існував ще з 1924 р. в американському штаті Нью-Джерсі, *УСТ Січ (Регенсбург)*, створений у Німеччині після II світової війни та *УАСТ Січ (Чикаго)*, функціонує у США.

- антропонімами

Мотиваційною базою для найменувань кількох галицьких

футбольних клубів 20 – 30-х рр. були імена та прізвища відомих і важливих для українців історичних постатей. Номінування футбольного клубу *У.С.К. Роксоляна* з Рогатина цілком виправдане, адже легенда про Настю Лісовську, у подальшому дружину султана Османської імперії Сулеймана I Пишного *Роксолану*, пов'язана саме з Рогатином, де вона народилася. Для називання футбольних клубів було обрано й імена відомих з історії українських повстанців: *Олекси Довбуша* – ватажка опришків у Карпатах та *Устима Кармелюка* – керівника повстанського руху на Поділлі. Ім'я першого використала в назві футбольна команда з Коломиї *У.С.Т. Довбуш*, а ім'я другого – футбольна команда з села Коровники під Перемишлем *У.С.К. Кармелюк*. Окрім галицьких команд, ім'я Олекси Довбуша відображено також у назві буковинського футбольного клубу – *У.С.К. Довбуш* (Чернівці). Чотири галицькі спортивні осередки для називання своїх футбольних клубів запропонували прізвище військового та державного діяча часів Богдана Хмельницького, козацького полководця Війська Запорізького *Івана Богуна*. Це команди зі Львова, Бродів та Комарного (*У.С.К. Богун*), а також із села Серафінців коло Городенки (*С.К. Богун*). Номінація *У.С.Т. Черник* (Станиславів), пов'язана з новітньою історією України, адже своє ім'я футбольний клуб отримав на честь *Федора Черника* [СТ „Україна” 1991: 29], пластуна, сотника Українських січових стрільців, який загинув 1918 р. у бою під Мотовилівкою та похований на Аскольдовій могилі. Цей самий антропонім став мотиваційною базою для номінації української футбольної команди *УАСТ Черник (Детройт)*, хоча, найвірогідніше, клуб продовжив назовницькі традиції галицького футбольного клубу.

- гідронімами

Для номінування галицьких футбольних команд першої третини ХХ ст. використано насамперед назви рік, які протікають у тій місцевості, з якої походив спортивний клуб, наприклад: *У.С.К. Бистриця* з Надвірної – міста, яке розташоване на берегах *Бистриці Надвірнянської* [СГУ 1979: 50], *У.С.Т. Прут* із Делятина, – містечка, поблизу якого протікає річка *Прут* [СГУ 1979: 451], *У.С.К. Сян* із Перемишля – міста, яке розкинулось по обидва береги річки *Сян* [СГУ 1979: 551], *У.С.К. Вігор* із Нижанкович – містечка в Старосамбірському районі, через територію якого протікає річка *Вігор* [СГУ 1979: 106] – права притока Сяну. Надсянська футбольна команда *С.К. Збруч* зі села Олешичі для називання використала гідронім, що був символом розділеності України кордоном двох держав, який проходив рікою *Збруч* [СГУ 1979: 209]. Дві команди Львівщини у своїх назвах відобразили територіальну близькість їхніх населених пунктів до найбільшої річки регіону – *Дністра* [СГУ 1979: 173 – 174] – це *У.С.Т. Дністер* зі Самбора та *У.С.Т. Дністер* із Миколаєва. Команда з підльвівського містечка Винники в назві використала власну назву найбільшої української ріки *Дніпро* [СГУ 1979: 173] – (*У.С.К. Дніпро*). У Німеччині, одразу після закінчення

другої світової війни, переміщені особи з України створили дві футбольні команди, назви яких було мотивовано назвами найбільших українських рік – *Дніпро* та *Дністер*: футбольна команда у столиці Нижньої Саксонії – *УСТ Дніпро (Ганновер)* і команда одного з районів Штуттгарта – столиці землі Баден-Вюртемберг – *УСТ Дністер (Цуффенгаузен)*. У назвах цих команд простежується тяглість традицій називання гідронімами галицьких футбольних команд із Львівщини в першій половині ХХ ст. У советський період також функціонував єдиний український футбольний клуб із назвою, мотивованою гідронімом, – *Дніпро Дніпропетровськ* (*Дніпро*, *Дніпропетровськ* – назва міста Дніпро в 1926 – 2016 рр., обласний центр, розташований по обидва береги ріки Дніпро). У період української незалежності із-поміж гідронімів для номінування українських футбольних команд використано, окрім згаданих, ще такі назви рік: *Борисфен Бориспіль* (*Борисфен* – давньогрецька назва ріки Дніпро, *Бориспіль* – місто в Київській обл., через яку тече Дніпро), *Ворскла Полтава* (*Ворскла* – ліва притока Дніпра, річка протікає Сумською та Полтавською обл., *Полтава* – місто на берегах ріки Ворскла), *Десна Чернігів* (*Десна* – ліва притока Дніпра, тече Чернігівською, Сумською та Київською обл., *Чернігів* – місто на правому березі річки Десна), *Дніпро Черкаси* (*Дніпро* – третя за довжиною і площею басейну ріка Європи, з найдовшою течією в Україні [СГУ 1979: 173], *Черкаси* – обласний центр, розташований на правому березі Кременчуцького водосховища, створеного в середній течії Дніпра [Вікіпедія]), *Дністер Заліщики* і *Дністер Овідіополь* (*Дністер* – ріка на південному заході України [СГУ 1979: 173 – 174], *Заліщики* – місто Тернопільської обл. на березі Дністра; *Овідіополь* – містечко в Одеській обл. на берегах Дністровського лиману [Вікіпедія]), *Іква Млинів* (*Іква* – права притока Стиру, тече в межах Львівської, Тернопільської та Рівненської обл., *Млинів* – місто в Рівненській обл. на річці Іква [Вікіпедія]), *Інгулець Петрове* (від *Інгулець* (Малий Інгул) – річка на півдні України, права притока Дніпра, тече у Кіровоградській, Дніпропетровській, Миколаївській, Херсонській обл., *Петрове* – селище міського типу в Кіровоградській обл. на березі ріки Інгулець [Вікіпедія]), *Оскіл Куп'янськ* (*Оскіл* – ліва притока Сіверського Дінця, тече в межах Харківської обл., *Куп'янськ* – місто в Харківській обл., розташоване на річці Осколі [Вікіпедія]), *Рось Біла Церква* (*Рось* – річка в межах Вінницької, Київської та Черкаської обл., права притока Дніпра, *Біла Церква* – місто в Київській обл., розташоване на річці Рось [Вікіпедія]), *Сула Лубни* (*Сула* – ліва притока Дніпра, тече в межах Сумської та Полтавської обл., *Лубни* – місто на Полтавщині, на правому березі ріки Сули [Вікіпедія]). До цієї ж групи назв варто віднести й складену номінацію клубу з Черкас – *Черкаський Дніпро*.

- оронімами

Серед назв гір, що знайшли відображення у номінація галицьких футбольних команд, були, зокрема, такі: *У.С.К. Лисоня* (Бережани) –

походить від назви гори *Лисоня* неподалік від міста Бережани [Вікіпедія]; оронім цілком умотивовує назву спортивного клубу з найближчого від нього міста; *С.Т. Чорногора* (Станиславів) – від назви *Чорногора* – найвищого гірського хребта Українських Карпат [Вікіпедія]; *С.К. Говерля* (Станиславів) – від назви найвищої вершини Карпат – *Говерли*, що знаходиться в гірському масиві Чорногора [Вікіпедія]. Номінації обох спортивних клубів з найбільшого міста цього гірського регіону – Станиславова – мотиваційно пов'язані з оронімами Карпат. У совєтський період єдиною командою, яка мала за назву оронім карпатських гір, був футбольний клуб *Карпати Львів* – (*Карпати* – гірська система на сході Центральної Європи, в Україні розташовані в межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької обл., *Львів* – адміністративний центр Львівської обл.). Після здобуття незалежності збільшилася кількість номінацій футбольних команд, що були мотивовані назвами українських гір: *Гарай Жовква* (*Гарай* – гора недалеко від міста *Жовква* Львівської обл.), *Говерла Ужгород* (*Говерла* – найвища гірська вершина українських Карпат і найвища гора в Україні [Вікіпедія], розміщена в гірському масиві Чорногора, на межі Закарпатської та Івано-Франківської обл., *Ужгород* – обласний центр Закарпаття), *Карпати Мукачеве* (*Карпати*, *Мукачеве* – місто в Закарпатській обл.), *Лисоня Бережани* (гора *Лисоня* [Вікіпедія] знаходиться неподалік від міста *Бережани* Тернопільської обл.; стосовно цього прикладу можна стверджувати, що відроджено давню назву бережанської футбольної команди, яку вона мала у 20 – 30-х рр. XX ст.); *Чорногора Івано-Франківськ* (*Чорногора* – найвищий гірський хребет Українських Карпат [Вікіпедія], *Івано-Франківськ* – адміністративний центр Прикарпаття, найближче до *Чорногори* велике місто; у першій половині XX ст. команда зі Станиславова (тодішня назва Івано-Франківська) мала таку саму назву).

- назвою першого українського спортивного товариства

У 20 – 30-ті рр. XX ст. понад два десятки футбольних команд Галичини у назві використали лексему *сокіл*, що цілком закономірно, адже найстарішим (від 1894 р.) і найпотужнішим українським спортивним товариством було Руханково-спортове товариство „*Сокіл*”, яке налічувало в Галичині сотні філій-осередків та понад десятки тисяч членів [Андрухів 1995: 14]. Зокрема, назву *У.С.К. Сокіл* мали футбольні команди з таких галицьких міст і сіл: Бібрка, Глиняни, Дрогобич, Завадів, Золочів, Конюхів, Красне, Львів, Наконечне I, Наконечне II, Сколе, Стрий, Судова Вишня, Ходорів, Яворів на Львівщині; Богородчани, Боднарів, Коломия, Кути, Отинія, Рогатин, Станиславів на Франківщині; Підгайці, Теремовля, Васильківці (коло Копичинців) на Тернопільщині; Перемишль. Давню назву, мотивовану номінацією наймасовішого галицького спортивного товариства „*Сокіл*”, у 90-х рр. XX ст. повернула собі відроджена золочівська футбольна команда *Сокіл Золочів*. Ця номінація є прикладом повернення до тяглості традицій

в найменуванні футбольних клубів.

- назвою першого українського літературного альманаху

Оригінальною є номінація футбольної команди *С.Т. Русалка* (Золочів) – від оніма „*Русалка Дністрова*” – назви першого українського альманаху, який підготували українські громадські діячі та письменники XIX ст. Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький і опублікували його в Будапешті 1848 р.

Серед назв українських футбольних команд меншу частку складають ті, що мотивовані *апелятивами*:

- назвою українського державного герба

Номінації львівського футбольного клубу з Левандівки (район Львова) – *У.С.К. Тризуб* (Львів) мотивована апелятивом *тризуб*, що виконував функції державного символу в Київській Русі за князювання Володимира Великого, був державним гербом Української Народної Республіки, Директорії, символом українських національно-визвольних змагань, є державним гербом незалежної України від 1991 р. [ВТССУМ 2001: 1266]. Дві українські футбольні команди на американському континенті, продовжуючи назовницькі традиції 20 – 30-х рр. XX ст. у Галичині, в назві використали найменування українського державного герба *тризуба*. Це американська дружина *УСО Тризуб (Філадельфія)*, існує в США з 1950 р., згодом видозмінила назву на *УСТ Тризуб (Філадельфія)*, та канадський *УСК Тризуб (Торонто)*. Ці команди продовжують тяглість традицій називання клубу *У.С.К. Тризуб (Львів)*.

- назвами тварин

Дві футбольні команди українців-емігрантів – американська *УАСТ Леви (Чикаго)* (так став називатися з 1949 р. клуб зі США *УАСТ Січ (Чикаго)*) та австралійська *УСК Леви (Мельбурн)*, існує з 1953 р. – у назві використали лексему *лев* – „великий хижий звір родини котячих із короткою жовтою шерстю і довгою пишною гривовою у самців” [ВТССУМ 2001: 482], що, очевидно, мало би бути згадкою про Західно-Українську Народну Республіку, на гербі якої зображено золотого лева.

- назвами, що вказують на природні зони, притаманні Україні, і на особливості гірського рельєфу

Назва природної зони помірних широт, яка в Україні займає великі площі, слугувала мотиваційною базою для найменування футбольної команди *У.С.К. Степ* (Бушковичі) (село коло Перемишля) – номінація походить від апелятива *степ* – великий безлісий, вкритий трав’янистою рослинністю, рівнинний простір у зоні сухого клімату [ВТССУМ 2001: 1193]. Застаріла загальна назва *скала* – скеля [ВТССУМ 2001: 1131], що вказує на особливості гірського рельєфу на Заході України, лягла в основу найменування команд *У.С.К. Скала* (Стрий), *У.С.К. Скала* (Мостиська). Від діалектної лексики *плай*, що називає плескаті гребені гір, відгалужень головних хребтів із пасовищами й стежками в Карпатах [ВТССУМ 2001: 792] походить назва футбольного клубу *С.Т. Плай*

(Львів), а від лексеми *бескид* (гора, скеля [ВТССУМ 2001 : 48]), що має семантику – найменування системи гірських хребтів у північній смузі Карпат – назви футбольних команд *У.С.Т. Бескид* (Надвірна), *У.С.К. Бескид* (Турка), *С.К. Бескид* (Пробіжна). Діаспорна футбольна команда з Канади *СК Скала (Торонто)* продовжила традиції називання згаданих вище галицьких футбольних клубів першої половини ХХ ст. Після здобуття української незалежності відроджені футбольні команди зі Стрия та Надвірної повернули собі й давні назви – *Бескид Надвірна* і *Скала Стрий*. Назву *скала* використала також команда з Моршина на Львівщині – *Скала Моршин*. Від апелятива *верховина* – назва високогірної місцевості в межах Українських Карпат [ВТССУМ 2001: 84] походить найменування команди *Верховина Ужгород*.

- назвами рослин

Серед фітонімів, які називають рослини з українських широт, для номінування футбольних клубів використано апелятиви: *явір* (дерево родини кленових з великим п'ятилопатеvim листям [ВТССУМ 2001: 1421]) – *Явір Суми* і *Явір Краснопілля*, а також *верес* (вічнозелений низенький кущик із дуже дрібним і численним листям та лілово-рожевими квітками [ВТССУМ 2001: 82]) – *Верес Рівне*. Близькою за семантикою до названих вище апелятивів є лексема *нива*, яка йменує сільськогосподарську реалію (ділянка або смуга землі, на якій ростуть хлібні культури або яка призначена для їх вирощування; поле [ВТССУМ 2001: 621]), її використано для номінації футбольних команд *Нива Вінниця*, *Нива Тернопіль*, *Нива Бершадь*, *Нива Миронівка*.

- номінаціями мешканців того чи того регіону України

Серед назв українських футбольних команд, мотивованих назвами мешканців, зафіксовано такі: *Азовець Маріуполь* (від *азовець* – мешканець *Азова* – узбережжя Азовського моря, до якого територіально належить місто Маріуполь [Вікіпедія]), *Дністровець Білгород-Дністровський* (від *дністровець* – мешканець *Білгорода-Дністровського* [Вікіпедія]), *Чорноморець Одеса* і *Чорноморець Севастополь* (від *чорноморець* – мешканець Причорномор'я, до якого належать міста Одеса й Севастополь [Вікіпедія]). З-поміж таких назв є й цілком оригінальна – *Житичі Житомир* (від назви древлянського племені *житичів*, центром поселення яких була територія сучасного Житомира [Вікіпедія]).

Унаслідок проведеного аналізу вдалося з'ясувати, що назви футбольних команд з національно-культурним компонентом у значенні були складеними найменуваннями, у структурі яких поєднано компонент-аббревіатуру та власне онімний складник. Серед онімних складників зафіксовано власні та загальні назви з національно-культурним компонентом у значенні, що стали мотиваційною базою для номінування українських футбольних команд, зокрема: назви національної держави (*Україна*, *Русь*), найменування етнографічних регіонів України (*Буковина*, *Волинь*, *Галичина*, *Закарпаття*, *Поділля*,

Покуття, Полісся, Прикарпаття, Таврія), номінації населених пунктів – міст, містечок, сіл (*Станиславів, Добромиль, Коломия, Ходорів, Добряни, Залужжя, Павелче, Топорівці, Ямниця; Київ, Львів; Житомир, Миколаїв, Одеса, Олександрія, Херсон, Севастополь, Бершадь, Бориспіль, Вінниця, Дніпро, Калуш, Каховка, Ковель, Коростень, Краси́лів, Миргород, Полтава, Суми, Тернопіль, Тисмениця, Харків, Черкаси, Рава Рава-Руська, Петрівці*), історично важливі топоніми (*Батурин, Запорізька Січ, Січ, Чорноморська Січ, Хортиця*), гідроніми (*Бистриця, Прут, Сян, Вігор, Збруч, Дніпро, Дністер; Борисфен, Ворскла, Десна, Іква, Інгулець, Оскіл, Рось, Сула*), ороніми (*Лисоня, Чорногора, Говерла, Гарай, Карпати*), антропоніми (*Роксолана, Довбуш, Кармелюк, Богун, Черник*), назву українського спортивного товариства початку ХХ ст. (*Сокіл*) і назву першого українського альманаху (*Русалка* (від *Русалка Дністрова*)). Меншу групу найменувань, що стали мотиваційною базою для номінування футбольних команд, складають апелятиви, що є, зокрема, назвами державного і національного символу України (*тризуб*), рельєфу (*скала, плай, бескид, верховина*), тварин (*лев*), рослин (*верес, явір*), мешканців того чи того регіону України (*азовець, дністровець, чорноморець; житичі*). Практично всі номінації пов'язані з історією та культурою України, що є свідченням прискіпливого добору назв для національних футбольних клубів, які повинні були репрезентувати українську націю чи то у важкі періоди бездержавності, чи то в емігрантському середовищі, чи голосно заявити про відродження самостійної української держави в 1991 році. Перспектива подальших досліджень полягає в аналізі всього корпусу назв українських футбольних команд за понад сторіччя існування футболу в Україні та з'ясування динаміки змін або ж, навпаки, збереження тих самих номінацій упродовж історії функціонування того чи того футбольного клубу.

Література

Андрухів 1995 – Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини 1861 – 1939 рр. / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ, 1995. – 72 с.; **Вацеба 1997** – Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху / О. М. Вацеба. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 232 с.; **Вікіпедія** – Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>; **ВТССУМ 2001** – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.; **Григорук 2014** – Григорук Н. Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування / Н. Григорук // Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції : зб. наук. пр. / ред. : Н. Торчинська та І. Сашко. – Кельце – Хмельницький : ХмЦНП, 2014. – Вип. 1. – С. 28 – 40; **Григорук 2013** – Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України / Н. В. Григорук // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2013. – Вип. 36. – С. 8 – 12; **Люпа 2015** –

Люпа Б. Хроніки львівського футболу. Т. 1 (друга половина XIX ст. – 1965 р.) / Б. Люпа, Я. Грисьо, І. Яремко / за ред. Б. М. Люпи. – Л.: Піраміда, 2015. – 596 с.; **Мандзюк 2017** – Мандзюк Д. Копаний м'яч. Коротка історія українського футболу в Галичині 1909 – 1944 / Д. Мандзюк. – Л.: Вид-во Старого Лева, 2017. – 416 с.; **Михалюк 2001** – Михалюк Ю. З історії становлення українського футболу / Юрій Михалюк // Михалюк Ю., Гусак М., Дикий І. Футбольний атлас України. Довідково-статистичне видання за підсумками десяти чемпіонатів України з футболу (1992 – 2001) / за ред. Ю. Михалюка. – Л., 2001. – С. 3 – 11; **Олейнік 2014** – Олейнік М. Із досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд / Марек Олейнік // Типологія та функції мовних одиниць : наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 198 – 207; **Процик 2016 а** – Процик І. Р. „Авангард”, „Локомотив”, „Колгоспник”: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20 – 80-х рр. XX ст. // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. : Мовознавство. – 2016. – Вип. І. – С. 83 – 89; **Процик 2016 б** – Процик І. Назви українських футбольних команд у XIX – XXI ст. / Ірина Процик // Problems and perspectives in European education development. Materials of International scientific and practical conference. – Prague : Prague Institute for Qualification Enhancement, 2016. – S. 214 – 215; **Процик 2016 в** – Процик І. Національно-постколоніальна еклектика: назви футбольних команд у незалежній Україні / Ірина Процик // Проблеми гуманітарних наук : зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Сер. „Філологія”. – 2016. – Вип. 38. – С. 326 – 340; **Процик 2017** – Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою / Ірина Процик // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка. Сер. : Філологічні науки. – Кропивницький, 2017. – Вип. 154. – С. 501 – 505; **Процик 2016 г** – Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані онімами / Ірина Процик // Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-тет ім. Лесі Українки, 2016. – № 2. – С. 144 – 157; **Процик 2016 ґ** – Процик І. Р. С.Т. „Україна”, У.С.К. „Тризуб”, У.С.К. „Сокіл”, або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині XX століття // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2016. – Вип. 43. – С. 122 – 129; **СГУ 1979** – Словник гідронімів України / редкол.: А. П. Непокупний, О. С. Стрижак, К. К. Цілуйко. – К.: Наук. думка, 1979. – 782 с.; **ССКУ 2002** – Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К., 2002. – 260 с.; **СТ „Україна” 1991** – Спортове Товариство „Україна” (Львів). До 80-річчя заснування: Альманах / Й. Лось та ін. – Л., 1991. – 136 с.; **Торчинський 2008** – Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.; **Футбольні фанати 2009** – Футбольні фанати

про збірну України та наші провідні клуби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua-reporter.com/novosti/69496> (13.11.2009); **Чорнобай 2016** – Чорнобай І. Історія розвитку футболу / Ігор Чорнобай. – Л. : ЛДУФК, 2016. – С. 154 – 160; **Янко 1998** – Янко М. П. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. П. Янко. – К. : Знання, 1998. – 432 с.

Процик І. Р. „Це не були футбольні змагання, а бій за Україну”: назви українських футбольних команд як чинник національної ідентифікації у ХХ столітті

У статті проаналізовано назви українських футбольних команд із національно-культурним компонентом у значенні. Зафіксовано онімну й апелятивну лексику, що стала мотиваційною базою для номінування українських футбольних команд у ХХ ст. Серед онімів використано назви національної держави, найменування етнографічних регіонів України, номінації населених пунктів – міст, містечок, сіл, історично важливих топонімів, гідронімів, оронімів, антропонімів, назву українського спортивного товариства початку ХХ ст. та найменування першого українського літературного альманаху. Меншу групу становлять апелятиви, що є назвами державних й національних символів України, найменуваннями рельєфу, характерного для України, номінаціями тварин, рослин, а також назвами мешканців різних регіонів України. На основі аналізу мотивованості цих номінацій продемонстровано, як завдяки національному впливові, який був визначальними у виборі найменувань футбольних команд, збережено тяглість національно-культурних традицій у назовництві, що безпосередньо впливало на національну ідентифікацію українців, які перебували під різними окупаційними режимами у ХХ ст. чи були змушені емігрувати зі своїх етнічних земель.

Ключові слова: власна назва футбольної команди, мотивованість, апелятивна лексика, онім, національна ідентифікація.

Процик И. Р. „Это не была футбольная игра, а бой за Украину”: названия украинских футбольных команд как фактор национальной идентификации в XX веке

В статье проанализированы названия украинских футбольных команд с национально-культурным компонентом в значении. Зафиксирована онимная и апелятивная лексика, которая стала мотивационной базой для номинации украинских футбольных команд в ХХ в. Среди онимов использовано названия национального государства, наименования этнографических регионов Украины, номинации населенных пунктов – городов, поселков, сел, исторически важных топонимов, гидронимов, оронимов, антропонимов, название украинского спортивного общества начала ХХ в. и наименование первого украинского литературного альманаха. Меньшую группу

составляют апеллятивы, являющиеся названиями государственных и национальных символов Украины, наименованиями рельефа, характерного для Украины, номинациями животных, растений, а также названиями жителей разных регионов Украины. На основе анализа мотивированности этих номинаций продемонстрировано, как благодаря национальному фактору, который был определяющими в выборе имен собственных футбольных команд, сохранена преемственность национально-культурных традиций в именовании, что непосредственно влияло на национальную идентификацию украинцев, находящихся под разными оккупационными режимами в XX в. либо вынужденных эмигрировать со своих этнических земель.

Ключевые слова: имя собственное футбольной команды, мотивированность, апеллятивная лексика, оним, национальная идентификация.

Protsyk I. R. „It was not a football competition, it was the fight for Ukraine”: names of ukrainian football teams as the factor of national identification in the XXth century

In this article names of Ukrainian football teams with national-cultural component in their meaning have been analyzed. Proper and common vocabulary has been found, which became motivational basis for denominating Ukrainian football teams in the XXth century. Among proper names there are names of a national state (*Ukraina, Rus*), names of ethnographic regions of Ukraine (*Bukovyna, Volyn, Halychyna, Zakarpattia, Podilia, Pokuttia, Polisia, Prykarpattia, Tavriia*), names of settlements – cities, towns, villages (*Stanyslaviv, Dobromyl, Kolomyia, Khodoriv, Yamnytsia, Kyiv, Lviv, Zhytomyr, Mykolaiv, Odesa, Oleksandriia, Kherson, Sevastopol, Bershad, Boryspil, Vynitsia, Dnipro, Kalush, Kakhovka, Kovel, Korosten, Krasyliv, Myrhorod, Poltava, Sumy, Ternopil, Tysmenytsia, Kharkiv, Cherkasy, Rava*), historically important geographical names (*Baturyn, Zaporizka Sich, Chornomorska Sich, Khortytsia*), names of rivers (*Bystrytsia, Prut, Sian, Vihor, Zbruch, Dnipro, Dnister; Borysfen, Vorskla, Desna, Ikva, Inhulets, Oskil, Ros, Sula*), names of mountains (*Lysonia, Chornohora, Hoverla, Haray, Karpaty*), names of people (*Roksolana, Dovbush, Karmeliuk, Bohun, Chernyk*), the name of the Ukrainian sports society at the beginning of the XXth century (*Sokil*) and the name of the first Ukrainian literary almanac (*Rusalka*). The minor group consists of common names which are the names of the state and national symbol of Ukraine (*tryzub*), names of the relief characteristic of Ukraine (*skala, plai, beskyd, verkhovyna*), names of animals (*lev*), plants (*veres, yavir*), and also names of the inhabitants of different regions of Ukraine (*azovets, dnistrovets, chornomorets, zhytychi*). On the basis of the analysis of motivation of these nominations it has been shown how under the influence of the national factor which was crucial in choosing names for football teams the continuation of national-cultural traditions in naming has been saved, which directly affected national identification of Ukrainians

who were under various occupation regimes in the XXth century or those who were forced to emigrate from their ethnic land.

Key words: a proper name of a football team, motivation, common names vocabulary, a proper name, national identification.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017 р.

Прийнято до друку 21.10.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Должикова Т. І.